

Egry Gábor

Válaszok híján

Bízom benne, hogy a *Magyar Kisebbség* szerkesztői nem sértődnek meg, ha azzal kezdem, hogy körkérdésük inkább nehezíti, mintsem megkönnyíti, hogy a könnyített honosítást és a hozzákapcsolódó kérdéseket megszabadítsuk a ráarakódott, azt lényegében fogságban tartó képzetektől és látásmódtól. Egyfelől a kérdések sora olyan, nem kellőképpen tisztázott vagy tartalmatlan fogalmakat használ, melyek a politikai retorikából és részben az ideologikus beszédből kölcsönözve legfeljebb a vita leszűkítésére alkalmasak, és ezzel azt lényegében egy politikai törekvés legitimálásává teszik – nem szándékolt módon. Érdemes például elgondolkodni azon, hogy miféle tartalma van egyáltalán a „Kárpát-medencei összmagyar integráció” kifejezésnek, aminek kilátásait a könnyített honosítás tükrében meg kellene ítélni. Vizsgálható-e valami, ami bármit jelenthet az egyszerű szimpátiától a Székely himnusz egymás nyakába borult eléneklésén át a minden magyarra kiterjedő egységes iskolahálózat vagy éppen társadalombiztosítás víziójáig úgy, hogy közben senki sem feltételezi, hogy mindenki, akit integrálni szeretnének, valóban állampolgár lesz, és így részese az integrációnak? Mi ez, ha nem üres lózung? Hasonlóan nehéz tartalmat rendelni a könnyített honosítással létrejövő „közvetlen közjogi kapcsolat” fogalmához is, persze az így keletkező jogi helyzeten túl. De éppen a nyugvó magyar állampolgárok, vagy az állampolgárságukat semmire sem használó kivándorlók, kettős állampolgárok sokasága mutatja, hogy ebből a helyzetből önmagában semmi nem következik, a közvetlen közjogi kapcsolat éppen úgy bármi lehet és semmi, mint a már említett összmagyar integráció. Vagy másképp szólva: ha következik is valami a könnyített honosítás folyamatából, az nem a közjogi kapcsolattal függ össze, anélkül is létezhet és megteremthető – talán a választási részvételtől eltekintve. (Bár ebben sem vagyok egészen biztos, éppenséggel az 1998-at követő évek mutatták, hogy „közvetlen közjogi kapcsolat” nélkül is felhasználhatóak Magyarországon a kisebbségi magyar közösségek komoly politikai erőforrásként.)

Kecekedésnek tűnhet mindez, de szándékom szerint nem az. Hiszen maga a kérdéssor is azt a fajta furcsa paradoxont tükrözi, ami az egész problémakörre jellemző: egy – nevezzük a könnyebbség kedvéért így – radikálisan individualista jogintézményt mindenáron egy csoporton keresztül, egy csoportra gyakorolt hatásában szeretnénk értelmezni.

Mindez ismételten nem független attól a politikai diskurzustól, melyet éppenséggel annak fogalmaitól lehetőleg elszakadva kellene értelmezni. Elvégre azzal, hogy az állampolgársági politikát a „nemzetstratégia” (egy újabb ködös, tartalmatlan fogalom) részeként értelmezzük, eleve privilegiáljuk a csoport (vagy közösség) felől történő értelmezését. Egyúttal pedig el is rejtjük azt, ami az egyik legizgalmasabb probléma lenne: vajon mennyiben tekinthető a könnyített honosítás igen radikális társadalommérnöki lépésnek? Hiszen kiindulópontja nem más, mint a „természetellenes” állapot orvoslása, az „autentikus” helyzet megteremtése, ami lehetetlen lenne, ha kiötlői és végrehajtói nem hinnének abban, hogy már eleve tudják, milyennek kell lennie a közösségnek. Ez bizony klasszikus társadalommérnöki kiindulópont, annak minden normatív vonatkozásával együtt.

Jó lenne tehát végre valóban meglelni azt az analitikus nyelvet, ami valóban a jelenségről való beszéd és a jelenség értelmezésének eszköze, nem pedig a jelenségre ráaggatott jelentések reprodukálásáé. Ezzel együtt el kell ismernem, hogy a fogalmak kritikája sokkal könnyebb, mint megmutatni a kiutat azok börtönéből. Nem állítom, hogy képes leszek teljes mértékben meghaladni azt a keretet, amit a csoportot meghatározott módon láttatni kívánó (etnikai?) vállalkozóink a fogalmak ránkeröltetésével felállítanak. Mindazonáltal remélem, hogy sikerül egy másik, véleményem szerint nem kevésbé fontos nézőpontból is reflektálni a felvetett kérdésekre.

Ha őszintének tekintem a könnyített honosítást kísérő nyilatkozatokat – és másként kénytelen lennék azzal lezárni válaszaim, hogy szélsőségesen cinikus voksvadászaton nincs mit értelmezni –, akkor annak legfontosabb célja egy csapásra megoldani a különböző magyar önazonosság-változatok és a létező magyar nemzeti közösség közti különbség problémáját, méghozzá olyan egyszerű módon, hogy aki magyar, az legyen magyar állampolgár. Vagyis, ettől kezdve adott a lehetőség, sőt tulajdonképpen szükségszerű (erről kicsit részletesebben később), hogy a nemzeti identifikáció megegyezzen az állampolgársággal. Vegyük észre, hogy ez az előfeltevés, vagyis az a gondolat, hogy az etnikailag rokon állampolgárságának hiánya olyan megfosztottság, ami lehetetlenné teszi a teljes értékű létet, nem csak azt feltételezi, hogy létezik valamiféle jó, természetes, autentikus állapot – és így min-

den más helyzet orvosolandó, hanem egyúttal egy markáns antikommunista világkép lecsapódása is. Ennek értelmében az állampolgárság megléte vagy nem léte csak a probléma egyik oldala, legalább ennyire fontos, hogy a magyar nemzetként felfogott csoport egy jelentős része nem úgy viszonyul a kisebbségekhez, mint azt ennek az elképzelésnek a képviselői normatív jelleggel elvárnák. Mindez felfogásuk szerint konkrétan a Kádár-korszak, tágabb értelemben pedig a nemzetietlen politikai erők tevékenységének következménye. A könnyített honosítás tehát egyfelől rá fogja kényszeríteni az eddig nem megfelelően viselkedőket a normáknak megfelelő magatartásra (szinte megrendszabályozza őket), és egyúttal megtöri a kommunista átkot is, visszatérést jelent a megszakadt magyar történelem utolsó autentikus pillanatához. (Nem, nem én vagyok ilyen hülye, valóban ezt gondolják sokan. De mint azt az egyik legautentikusabb forrásból megtudhattuk, a nemzeti érzelmű baloldal – értsd a magyar Ceaușescuk – megjelenése megoldja majd a problémát.)

Mindezt részben azért említem, hogy érzékeltessem a politika kínálta és túlon túl készségesen elfogadott keretek milyen elképesztő interpretációs zsákutcákhoz vezetnek csupán. Ezen túl azonban, ha így vetjük fel a problémát, talán az is világos lesz, miért az igyekezet, hogy az állampolgárság egyéni dimenzióját szinte teljesen kikapcsolják annak értelmezéséből. (A nemzetségi helyreállításának diskurzusa ugyanis csak látszólag egyéni, valójában feloldja a csoportban az újonnan hazatalált egyént, csak csoporttagságában engedi látni őt.) Elvégre azonnal nyilvánvalóvá válna nem csak a társadalommérnöki ambíció – a „rossz”, „helytelen”, „káros”, „deviáns” helyzetétele –, hanem a vállalkozás legnagyobb buktatója is. Hiszen, bámmennyit is beszélünk magasztos módon nemzetről, az önazonosság nehezen választható el annak igen csak berögzült gyakorlataitól. Ezek sokfélesége pedig nem is tűnik olyan egyszerűen megváltoztathatónak, mint azt sokan láttatni szeretnék, és bizony a napi tapasztalatok sem igazolják előre ezt az elvárást.¹ Ahogy az sem igaz, hogy a magyarországiak identifi-

1 Természetesen arra gondolok, hogy nem látszik megszűnni a kisebbségi magyarok lerománózása, leszlovákozása stb., illetve mindaz, amit – némileg leegyszerűsítve – a velük szemben megnyilvánuló jóléti sovinizmusnak nevezünk, és ami szigorúan társadalomtudományos és nem normatív szempontból különböző, a magyarsággal azonosított identifikációk ütközése. Persze elképzelhető, hogy most kevesebb ilyen incidensre kerül sor, mint korábban, de mivel korábban sem igen vette senki a fáradságot, hogy ne általánosítson egy-egy esetből, így most is csak azt mondhatjuk, amit eddig: egy eset valójában sok ezer. Miközben az állampolgárság megadásának még a lehetőségét is fel kellett volna számolnia ezeknek.

kációja (csupán) a Kádár-korszak terméke lenne, gyökerei a dualizmus korára nyúlnak vissza, és teljes pompájában megtapasztalhatták a Horthy-korszak magyarjai is.

De nem csupán ebben a formában, hanem a *Magyar Kisebbség* által felvetett kérdésekhez jóval közelebb álló módon is kikerülhetetlen az egyén kérdése. Az integrációra vonatkozó kérdés – ha megszabadítjuk az összmagyar jelzőtől – nagyon is életbevágó, elvégre az identitáspolitikai cél mögött jól láthatóan ott a valódi társadalomépítés szándéka is. Innen nézve már nem annyira lényegtelen, hogy vajon az állampolgárság önmagában képes-e bármiféle integrációra, vagyis a szimbolikusan megjeleníthető önazonosságon túl képes-e olyan funkcionális kapcsolatokat létrehozni, melyek kilépnek a létező állami és a velük nagyjából megegyező társadalmi keretek közül? Vagy erre csak a magyarországi szervezetek kiterjesztése lehet képes? Mert azt nehéz integrációnak értelmezni, hogy évente egyszer összeülnek az ún. magyarság ún. képviselői, és az éppen aktuális miniszterelnök nagyívű előadást tart a nemzeti integrációról. Ha pedig úgy tekintenénk, hogy a jórészt külön magyar közösségi szervezeteket és társadalomépítési projekteket ilyen módon koordinálva a meglévő intézményrendszer egyúttal integrálja is azokat, akkor az állampolgárság szerepe válik jelentéktelenné.

Ez persze elképzelhető (lenne), de elég egyértelmű, hogy a könnyített honosítás projektje mögött átfogó nemzeti integráció vágya rejlik – a visszatérés Trianon elé, amikor még úgymond egységes társadalomként vagy közösségként létezett a magyarság –, ami tehát nem igen képzelhető el másként, mint Magyarország révén és által, ehhez pedig az állampolgárság nagyon is insztrumentális. Nem szimbolikusan, hanem az intézményi szervezetek kiterjesztése alapjaként. Viszont, amennyiben ez valóban a nemzet félresiklott sorsának kijavítását jelenti, nem látszik a szabad választás lehetősége sem, hiszen ez feltételeznél, hogy aki állampolgárság nélkül maradt, az mégis része maradhatna egy olyan nemzetnek, ami éppen visszatál abba a pillanatba, amikor még minden tagja állampolgár is volt. Ennek a nemzeti létnek eleme a nemzeti társadalom is, ez veszett el Trianonban (vagy legalábbis a kisebbségi sérelmek már a két világháború között is erről szóltak, és a megoldást is ennek ismételt kialakításában látták, nem feltétlenül Magyarországon), így aztán Trianon orvoslása sem lehet ennél kevesebb. Az állampolgárság tehát olyan társadalomépítési és ezzel integrációs elképzelés, amely szükségszerűen magasabbrendű minden más ilyen projektnél.

A kijózanító konklúzió szerencsére ebben az esetben is beleütközhet a valóságba – habár nem lehet kizárni, hogy budapesti műhelyekben már ké-

szülnek a nagyszabású tervek az egységes Kárpát-medencei magyar intézményrendszer kiépítésére és működtetésére. Elvégre a magyarországi szervezetek működtetésének logikája mára a meglehetősen erőteljes centralizáció és homogenizáció, erős korporatista és hivatásrendi jegyekkel, mindezt a nemzeti küldetés jegyében, arra hivatkozva, hogy ezek felelnek meg a magyar nemzeti szellemnek. Ugyan milyen alapon lehetne kihagyni az így létrejövő autentikus nemzetszervezetből a nem Magyarországon élőket, akik ennek a felfogásnak a számára minden tekintetben ugyanolyan magyarok? (Még szerencse, hogy a rezsicsökkentésre nincs esély Magyarországon kívül, így aztán éppen a választási kampány zászlóshajó programja mutatja meg mindennél világosabban, milyen nehéz is egyáltalán elképzelni ilyesmit.)

Ezzel együtt sokkal valószínűbb, hogy a végeredmény valamiféle integrációs hibrid lesz, ha lesz, és erre hosszú távon – az első lelkesedés hullámainak elültével – az állampolgárság kiterjesztése nem, vagy nem elsősorban a projekt végrehajtói által várt módon lesz hatással. Ezzel kapcsolatban számos, megfontolandó érv sorakoztatható fel. Mindenekelőtt érdemes észrevenni, hogy az a szerkezet, amihez a könnyített honosítás révén elvileg visszatérne a nemzeti közösség, éppenséggel se nem volt igazán centralizált, se nem volt igazán homogén. Bár mindkét folyamat kitapintható volt, a végkifejletről valójában nem tudunk semmit, így azt sem, hogy valóban megvalósítható lett volna, vagy sem? Azt viszont tudjuk, hogy a Monarchia utódállamai, melyek jóval kisebbek és többnyire jóval homogénebbek is voltak elődjüknél, még így is nagyon nehezen vitték véghez hasonló egységesítő törekvéseiket. Könnyen elképzelhető, hogy ami a mai nemzetállami méretekben még talán működőképes integrációs szerkezet, már az ún. Kárpát-medencei magyar méretben sem az, még akkor sem, ha elfogadjuk, hogy legalább ezek kiépítése lehetséges egyáltalán.

De nem feltétlenül csak az egységes integrációs szerkezetek létrehozásáról derülhet ki, hogy illúzió. Gyakori a magyar kisebbségek problémájának modernizációs megközelítése, vagyis egy olyan nézőpont, amelyik azt vizsgálja, hogy ki, vagy mi szervezi meg őket modernizációs közösségként. Ez kimondva vagy kimondatlanul feltételezi, hogy a modernizációs közösség fogalma értelmes, tehát létrehozható egy olyan csoport, tulajdonképpen társadalom, ami intézményesen elkülönül, és intézményei révén be is kapcsolódik a modernizációs folyamatokba, melyek viszont a nemzet és a modernizáció közti szoros kapcsolat miatt elkerülhetetlenül vezetnek el a nemzeti keretek létrehozásához, ilyen módon megteremtve, vagy megerősítve a nemzeti közösséget. Könnyen lehet azonban, hogy ez nem egyéb, mint a nemzeti látószögből adódó illúzió. Ha a modern nemzetek történetéről le-

fejtjük a nemzeti történeti elbeszélés burkát, akkor nem igen találunk példát ilyen nemzeti modernizációs közösségre. Arra igen, hogy a kapitalista világ-gazdaság terjedésével, a korszak globalizációjával szembesülve megszülettek a nemzeti társadalmak projektjei, ezek azonban részben ritkán támaszkodtak kizárólag saját erőforrásaikra és struktúráikra, részben pedig nem túl gyakran teremtették meg az elképzelt, nem csupán szimbolikusan és esetleg önazonosságában egységes, hanem a modernizáció által is egyformán érintett, átjárt társadalmakat. Nem utolsósorban azért, mert a modernizáció folyamatai még egységes intézményi keretek megléte esetén sem feltétlenül egyforma erővel és mélységben érintették tagjaik, csoportjaik.

Ez nyilvánvalóan igaz Magyarországra és tágabb környezetére is. Noha a nemzeti történeti elbeszélések néha felettébb szemérmesek ezzel kapcsolatban, a Habsburg Birodalom majd az első világháborút követően a nemzetközi gazdaság, később pedig a szocialista blokk kétségtelenül nemzetállamon túli vagy azok mellett érvényesülő modernizációs kereteket és csatornákat jelentettek, miközben maguk a nemzetállamok is sokféle regionalizmussal kellett szembenézzenek. Ezeknek az „alternatív” (valójában kiegészítő) modernizációs struktúráknak a megfelelőit persze ma is könnyen megjelölhetjük. Ha pedig kilépünk a csoportok nyújtotta keretek közül, és az egyéni lehetőségeket vesszük sorba, arra vonatkozóan, hogy milyen modernizációs erőforrásokhoz férhetett hozzá valaki, akkor még a kiegészítő struktúrákon túl is felsorolhatunk néhányat, mindenekelőtt az ideiglenes vagy végleges elvándorlást.

Nehéz tehát azt feltételezni, hogy akár a magyar állami, akár a kisebbségi társadalomépítő projektek léte és formája és persze főképp az ezek keretében létrehozni szándékozott közösségek természeti adottságként kezelendők, szükségszerűek lennének. Sokkal inkább úgy tűnik, hogy egy amúgy is töredezett térben, ahol különböző szerkezetek metszik egymást, a könnyítettség révén létre jöhet – de csak létre jöhet – egy újabb szerkezet, ami módosíthatja az egyéni lehetőségeket, a többi szerkezet dinamikáját, egyúttal viszont, éppen azáltal, hogy még töredezettebbé teszi a világot, újabb modernizációs és identifikációs változatok megszületését és kifejezésre jutását is segítheti.

Mindez persze csupán lehetőség, a különböző elitek számára pedig kihívás, hiszen sokszor az ő projektjeikre lehet hatással a magyarországi kísérlet, és az általuk megcélzott csoportok „kiszervezésének” veszélye fenyeget. Ebben a tekintetben nyilván más helyzetben vannak a „vazalluselitek”, akik a magyarországi vagy a többségi elit lekötözöttjeiként, annak erőforrásait felhasználva működnek, és a társadalmilag jobban beágyazott elitek, akik

mozgósítóképesek, elég legitimek a szimbolikus és materiális erőforrások ellenőrzésére, és nem vazallusai, hanem alkuképes partnerei a centrumoknak. Azt is figyelembe kell azonban venni, hogy maga a társadalmi közeg is folyton változott az elmúlt huszonöt évben, ami az elitek pozícióját sem hagyta érintetlenül. Nyilvánvalóan számos – tőlük részben független – tényezőtől is függ, hogy az általuk megszervezni kívánt csoportot mennyire képesek mozgósítani. Ezek a tényezők végső soron persze kapcsolódhatnak a modernizációs – társadalomépítő – elképzelésekhez is, de ismét csak nehéz elképzelni, hogy hosszabb távon nem a mai helyzet marad fenn, amikor a felépíteni szándékozott közösségek valójában belül is megosztottak, és nem kis csoportjaik részesei más modernizációs csatornáknak vagy kereteknek is. Etnikai alapú mobilizációjuk tehát sokszor a nem is létező kisebbségi társadalom helyett és olykor a modernizációs szervezetek ellenében valósul meg.

Mindez azonban azt is jelenti, hogy már most is nem kevés kisebbségi magyarnak lehetősége van „fellázadnia” a különböző integrációs projektek ellen – a szlovákiai transznetikus párttól kezdve a többségi pártokra szavazáson át a nyugat-európai migrációig –, és az állampolgárság sokak számára inkább „felhatalmazást”, „lehetőséggel való felruházást” jelent, újabb módot arra, hogy akár ki is lépjenek a különböző nemzeti integrációs kísérletek keretei közül. Az pedig egyáltalán nem világos, hogy lesz-e valaki, aki akár az egyre inkább láthatóvá váló magyarországi eredetű migránsokkal együtt vagy külön megkísérli megszervezni őket, és ilyen új formában integrálni őket bármiféle elképzelt nemzeti közösségbe. A kormány – úgy tűnik – csak a „rég” diaszpórában és a szomszédos államokban élők megszervezésében érdekelt, a kisebbségi szervezetek csak a saját közegükkel vannak elfoglalva.

Mindenesetre a töredezettség fennmaradása nem jelent stabilitást, és az állampolgárság kiterjesztése, a politikai helyzet változásaival, ezzel párhuzamosan a magyarországi erőforrások esetleges felértékelődésével olyan folyamatokat is elindíthat, melyek végül a ma még beágyazott eliteket is „vazallus” helyzetbe hozhatják. Szélsőséges esetben pedig – ha az egész kelet- és délkelet-európai régió lecsúszása folytatódik –, akár az is elképzelhető, hogy az amúgy is komoly nehézségekbe ütköző magyarországi nemzetszervezési projekt is úgy fullad kudarcba, hogy a kisebbségi közösségek meglévő kohéziójának gyengülésével párhuzamosan Magyarország is képtelen lesz legalább a minimális erőforrásokat biztosítani „vazalluselitjei” számára, miközben az egész könnyített honosítás ottani legitimitása megkérdőjeleződik.

Ez utóbbi ugyanis már ma is gyenge lábakon áll, mindenekelőtt éppen az elképzelés tágabb, nemzetszervező, integrációs tartalma miatt. Mint már említettem: a magyar–magyar különbségek nem csak, sőt nem elsősorban identitáspolitikából születtek, hanem a nemzeti identifikációk strukturálisan adott változatosságából, melyeket 1918 előtt könnyebben elfedett a nemzetállam építésének lehetősége és felhajtóereje. De a „magyarság” tartalma eleve nem volt rögzített, és folyton fennállt a változás lehetősége ilyen értelemben. Az identifikációk változatossága már az első világháború előtt is lehetővé tette egyes regionalista mozgalmak megjelenését, a kisebbségi magyar közösségek létrejötte pedig jócskán felerősítette ezt a hatást. Olyan mértékben, hogy a visszacsatolások már legalább annyira a különbség észleléséről, mint az azonosságról szóltak. Ehhez járult még a szocialista hazafiság eszméjének nem sikertelen identitáspolitikai törekvése – ami lényegében egy kisállami, államközpontú és a viszonylagos jólétre épülő, már meglévő önazonosságot erősített fel új formában. Ezek együtt olyan strukturális adottságként kezelhetőek, melyek meghaladására sok idő, erős és egységes intézményrendszer és megfelelő identitáspolitikai lehet képes – egy bizonyos mértékig. Elvégre megint csak nehéz elképzelni, hogy akár a szűkebb társadalmi közegben átörökített, akár a távolság különböző fajtái és formái által kondicionált eltérő, részben éppen a magyar–magyar különbségeken alapuló identifikációs változatokat könnyedén el lehetne tüntetni.

Ennek tükrében azt sem tartom valószínűnek, hogy a könnyített honosítás új vagy pláne konszenzusos nemzetdefinícióhoz vezethet. És nem csupán azért, mert ennek nem igen vannak társadalmi, értékrendbeli alapjai, hiszen a könnyített állampolgársággal szorosan összefonódott egy nagyon erősen vallásos, antiliberalis, antiindividualista, organicista, hivatásrendi társadalomkép és ennek identitáspolitikája, amiben a különböző magyar csoportok túl nagy része nem ismer magára ahhoz, hogy az igazi kohéziós erő lehessen. Legalább ennyire kérdéses, hogy egyáltalán értelmes-e a felvétel ebben a formában? Mire is kellene bárkinek egy „nemzetdefiníció”? A nemzet határainak megvonása rendszerint éppen annyira elidegenít, mint egyesít, az így létrejövő közösség pedig legfeljebb politikai konstrukcióként működhet, társadalomként aligha, részben éppen ez az oka annak, hogy az elmúlt huszonöt év „nemzetpolitikájának” mérlege nem túl fényes. Elvégre a nemzetdefiníció megtalálása tulajdonképpen azt lett volna hivatott leleplezni, hogy Magyarország képtelen kiterjedt és hatékony társadalomépítést folytatni a határon túl, minden ezzel kapcsolatos elvárás illúzió. (Emellett egy-egy ilyen „nemzetdefiníció” éppen végletesen „csoportista” jellege mi-

att még arra sem alkalmas, hogy legalább a társadalomtudósok saját szócikkjeiket vizsgálják.)

A konszenzusos „nemzetdefiníció” vágya tehát egyfelől arról árulkodik, milyen mértékben társadalommérnöki projekt a kiterjesztett állampolgárság is, lám, még arra is alkalmas lenne, hogy végre megeljük az igazi nemzet definícióját, és aztán nyilván létre is hozzuk ezt a közösséget. Másfelől pedig valószínűleg ismét csak arról lebbenti fel a fátylat, hogy micsoda illúziók élnek az aranykornak látott – első és/vagy második világháború előtti – idősokkal kapcsolatban. Csak így téveszthető össze az alternatív nemzetfelfogások és változatos identifikációk akár strukturálisan, akár hatalmi úton történő láthatatlanná tétele a „konszenzussal”, az identifikációk rejtett változatossága a rögzített, homogén csoportidentitás sokfelől sugárzott illúziójával.

Ha mégis létrejön egy „konszenzusos nemzetdefiníció” legalább abban az értelemben, hogy a könnyített honosítás nem lesz ismét politikai küzdelemek tárgya, az sokkal inkább azért lesz, mert a kezdeti lelkesedés után kiderül, hogy jelentősége még sem akkora, mint sugallták, és ebben a formában egyszerűen nem vagy alig lesz észlelhető Magyarországon. Minden más esetben az ellenkezője várható, alternatív identitáspolitikák felerősödése, egyúttal a létező, kisállami anti-nacionalista nacionalizmus insztrumentalizálása.

A könnyített honosításnak és „konszenzusos nemzetdefiníciónak” lehetséges még egy értelmezése: ha nincs is esély az identifikációk egyneművé tételére, legalább kohéziót teremthet-e ez a fajta integrációs és identitáspolitikai projekt? Ezzel kapcsolatban erős kétségeim vannak a korábban már említett tényezőkhöz túl is. Nem látom, hogy a magyarországi társadalomra ma jellemző értékrend, társadalmi attitűdök, individualizmus, szekularizáció, bizalmatlanság, egyenlőségigény, informális stb. mellett egy merev, hierarchikus, centralizált és még a saját szabályait is minduntalan látványosan felülíró, így normateremtésre alkalmatlan rendszer valóban képes lehet megerősíteni a kohéziót, még ha erre a nemzet nevében tenne is kísérletet. De arra sem látok sok esélyt, hogy ezt nem szándékolt módon, esetleges hosszú távú fellendülés révén tegye meg. Ennek az integrációs kísérletnek inherens része egy befelé forduló nacionalizmus, ami leginkább kézzelfogható módon a már készülő, hivatalos nacionalista történelmi elbeszélésben érhető tetten. Ez nem csak rendelkezik a nacionalizmus konfliktuspotenciáljával (hiszen kiterjeszti a sérelmi történelemértelmezést és az áldozatiságot), hanem a társadalmi víziójából fakadó műveltségfelfogás, az általános műveltségi szint csökkentése még fel is erősíti azt. Elzártág nél-

kül mindez lökést adhat az elvándorlásnak, és ez – hasonlóan az általános iskolázottsági színvonal csökkenéséhez – emberi erőforrások olyan pazarlását jelenti, ami vélhetően nem segíti a gazdasági sikert és vele a jólét növelését. Ha tehát létre is jönne valamiféle kohézió, az inkább egy, a maihoz képest zártabb, befelé forduló töredéknemzet „konszenzusos definíciója” lenne, különösen akkor, ha mindez elég taszító lesz a kisebbségi magyarok egy jelentős része számára is.

Összegezve tehát mindazt, amit úgy érzem joggal elmondhatok a könnyített honosításról és lehetséges kimeneteléről, mindenekelőtt az elképzelés homogenizációs tartalma és a megcélzott közeg változatossága közt mutatózó kirívó ellentétet emelem ki. Ebből következően – tekintettel arra, hogy a homogenizációt sikeresen szolgáló intézményrendszer kiépítése és működtetése, még a létező mikrobeavatkozások, pl. Határtalanul program mellett sem tűnik reálisnak, továbbá arra, hogy még ennek segítségével sem garantált az egyneműsítés – a program három legfontosabb következménye a kisebbségi elitnek a helyzetének, a külön-külön szervezett modernizációs közösség lehetőségének aláásása és egyúttal a magyar nemzetiesítési törekvésekből kilépni akaró, egyéni modernizációs pályákat keresők többletlehetőségekkel való felruházása lehet. Illúzióknak érzem a „Kárpát-medencei összmagyar integrációt”, a „konszenzusos nemzetdefiníciót”, és arra számítok, hogy a könnyített honosítás a magyarországi identitáspolitikában csak akkor enyhítheti az ellentéteket, ha jelentősége – illetve jelentőségének szubjektív percepciója – csekély marad. Minden más esetben, tekintettel arra, hogy a magyarországi identitáspolitikák meglehetősen szilárd társadalmi alapokon nyugszanak, inkább azok elmélyítése irányában hat.

Mindezzel együtt a könnyített honosítás nem elsősorban jó, vagy rossz – az ennek révén előállt helyzet a realitásokkal szembe nézve minden bizonnyal kezelhető, ráadásul valóban lehetőséget kínál legitim identifikációs változatok kifejezésére és többletlehetőséget is jelent az egyéni életpályán –, hanem saját keretei közt felesleges. A vele szorosan összefüggő közösségfelfogás identitáspolitikai sikerének (vagyis a többi identifikációs változat felszámolásának) esélye csekély, ebből következően nem fogja orvosolni az orvosolni szándékozott sérelmeket, nem fog jelentős változást előidézni a kisebbségi magyarság megítélésében és főként találkozásélményeiben, és adott esetben (például ha jelentős szerepet kap az állampolgárság körüli diskurzusban a tömeges „visszaélések” ténye, nem magyarnak tartott személyek állampolgársághoz jutása, vagy abban az esetben, ha Nyugat-Európába magyar útlevelel az EU-n kívülről érkező bevándorlók is a

bevándorlásellenes mozgalmak célpontjaivá válnak, és így a magyar állampolgárság szigmatizálódása is megkezdődik) szimbolikus tartalma is nagyon gyorsan elveszhet. Viszont arra sem alkalmas, hogy felkeltse a valóban szükséges empátiát. Kicsit többen, kicsit többet fogjuk nem szeretni egymást, mi magyarok.